

Juhani Ihanus & Kristiina Lindfors

”Toiminut asiantuntijana” – Liisa Keltikangas- Järvisen haastattelu

Kuva: Markku Vertkasalo

Liisa Keltikangas-Järvisen toimi soveltavan psykologian apulaisprofessorina 1981–1992 ja psykologian professorina Helsingin yliopistossa vuosina 1992–2014. Sen jälkeen hän on ollut ”Personality and well-being” -tutkimusryhmän johtajana Helsingin yliopistossa. Hänen monitieteiset tutkimuksensa ovat koskeneet muun muassa temperamenttieroja ja niiden yhteyksiä varhaiskasvatukseen, koulupedagogiikkaan, lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä työelämään. Keltikangas-Järvisen on tunnettu myös tietokirjailijana, joka on julkaissut esimerkiksi teokset *Hyvät itsetunto* (1994), *Tunne itsesi, suomalainen* (2000), *Temperamentti: Ihmisen yksilöllisyys* (2004), *Temperamentti ja koulumenestys* (2006), *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot* (2010), *”Hyvät tyypit” – temperamentti ja työelämä* (2016) sekä uusimpana *Ujot ja introvertit* (2019). Professoriliitto valitsi Keltikangas-Järvisen Vuoden professoriksi 2008. Vuonna 2010 hän sai Lauri Jäntin säätiön tietokirjapalkinnon ja vuonna 2019 Suomen Kulttuurirahaston suurpalkinnon ”vanhojen totuuksien tuulettamisesta, ujojen rohkeasta puolustamisesta”. Yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta hän on saanut Suomen Valkoisen Ruusun I luokan ritarimerkin ja Suomen Leijonan komentajamerkin.

Lehtemme toimittajat tapasivat Liisa Keltikangas-Järvisen 19.3.2019 ja kävivät pitkän keskustelun, josta tähän on valikoitu muutamia otteita.

Digitalisaatio ja yksi virallinen totuus

Kristiina Lindfors (= KL): Puhutaanpa ensin hieman digitalisaatiosta.

Liisa Keltikangas-Järvisen (= LKJ): Vierastan siihen liittyvää hypeä, joka tekee siitä itseisarvon ja ylipäänsä itsestään selvän arvon. Tietysti digitalisaation käyttötaitoa tarvitaan nykyään, mutta on eri asia suunnitella koulu digitalisaatiota varten kuin digitalisaatio koulua varten. Jos ensisijaiseksi tulee tekniikka ja toissijaiseksi substanssi, silloin substanssista joudutaan aina antamaan periksi. Kuinka hirveän paljon lobbausta on tämän digitalisaation takana, kun se etenee sellaista vauhtia, että siihen on vaikea yhdistää kriittistä keskustelua. Totta kai yhteiskunta menee sitä kohti ja lapset opetetaan käyttämään sitä.

Juhani Ihanus (= JI): Kun jokin tehdään viralliseksi totuudeksi, sitä ei saa arvostella. Huomasin viime syksynä opetusalan ammattiliitonkin verkkosivulta maininnan, joka moitti sinua ja työryhmääsi epäeettisyydestä, koska olitte ennen julkaisua etukäteen kertoneet tutkimukseenne tuloksista. Tällaista ennakkotietoa tuloksista annetaan nykyään vaikka kuinka paljon, mutta tuloksenne ilmiöoppimisesta ja digitalisaatiosta haastoivat liiaksi virallista linjaa. Pian tuo maininta kylläkin oli poistettu verkkosivulta.

LKJ: Niin oli tehty. Tuloksemme olivat silloin jo edenneet tieteellisessä arvioissa, ja nyt yksi artikkeli on jo julkaistukin, tosin nikotellen. En-

simmäistä kertaa näet kohtasin tyrmistyneenä myös sellaisen seikan, että digitalisaatiotutkimusta julkaisevassa lehdessä todetaan alkusivulla, että lehti julkaisee vain sellaisia juttuja, jotka tukevat digitalisaation käyttöä. Tätä minun oli vaikea uskoa. Ajatelkaapa samaa lääketieteessä: otamme julkaistaviksi vain sellaisia juttuja, jotka tukevat tämän unilääkkeen käyttöä. Se ei ole missään muualla mahdollista, mutta useammassa digitalisaatiolehdessä on kerrottu, että julkaisemme vain positiivisia ja digitalisaation käyttöä tukevia tuloksia.

JI: Tieteellistä kritiikkiäkään ei saisi enää esittää tällä alueella.

LKJ: Ei edes tutkimuskritiikkiä enää ja siitä syntyvää keskustelua. Tämä on minusta pitkä askel taaksepäin, niin paljon kuin tutkimuksen etiikasta ja tutkimukseen luottamisesta puhutaan. On virallinen totuus, ja sitten sen virallisen totuuden kyseenalaistaminen kiistattomilla tutkimustuloksilla on epäeettistä. Minulle kerrotun mukaan opetushallituksen pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen kirjoitti luulleensa, että nämä tutkimustuloksemme olivat vitsi. Siinä minut oli kuulemma mainittu ihan nimeltä ja negatiiviseen sävyyn: Keltikangas-Järvinen taas haluaa kohahduttaa ja puhua eri tavoin kuin yhteiskunnassa yleensä puhutaan. Harmittaa kun en ennättänyt itse lukea sitä, koska parin tunnin kuluttua juttu oli poistettu.

KL: Pelottavaa että saako täällä olla vain yksi konsensus. Onko tämä muuttunut enemmän siihen suuntaan?

LKJ: Jos minulle olisi aikoinaan kerrottu, että muutos on näin voimakas ja tähän suuntaan, niin en varmaan sinisilmäisenä olisi uskonut. Olen kuvitellut, että tutkimus vaikuttaa yhä enemmän ja kun tutkimusta tulee lisää, se ohjaa ajatteluamme. Kun aloitin tutkimustyön, asiantuntija oli asiantuntija. Pääsin 1980-luvun loppuun niin, että en antanut valokuvaa haastatteluun, ja se oli ihan normaalia. Lehdissä luki vain "asiantuntijana toiminut". Sitten alkoi tulla yhä enemmän valokuvapyyntöjä jo ennen kuin esitelmä pidetään. Pian alkoi voimakas henkilöityminen, ikään kuin ilman muuta jokainen tutkija esittää omia mielipiteitään. Kun voimakas henkilöityminen eteni, se alkoi jo vakavasti rajoittaa tutkimustulosten julkituomista.

Nyt olen jo tottunut siihen, että sanomisiani valikoidaan tarkoitushakuisesti. Esimerkiksi olen nyt pitkään yrittänyt herättää keskustelua siitä, mikä on taaperon hyvä päivähoito. Se on aivan mahdotonta. Jo ajatuskin, että alettaisiin puhua laadusta, kääntyy lehdessä välittömästi kommentiksi "äidit kotiin, taaperoa ei saa viädä päivähoitoon", vaikka en ole koskaan niin sanonut. Sama ajatus olisi, että jos terveyskeskuksessa on korjattavaa, niin sitä ei saa sanoa ääneen, etteivät sen käyttäjät syyllisty, ja parempi olisi, että kaikki hoitaisivat vaivansa itse kotona. Tutkijaan lyödään tietty leima. Kysytään tietyistä asioista, ja sen jälkeen kirjoitetaan niin kuin tämän brändin toimittajan mielestä kuuluu sanoa. Valmis otsikko on jo olemassa. Esimerkiksi minulta on useamman kerran kysytty: "Eikö olekin niin, että homopareille ei saa antaa lasta?" Olen kertonut, että tutkimusten mukaan tarvitaan pysyvyyttä ja rakkautta, aitoa kiinnostusta lapseen, eikä mikään näistä ole sidottu sukupuoleen. Tätä ei julkaista, koska se ei sovi siihen brändiin, joka minulle on asetettu. Minun tulee edustaa kotona olevien äitien ydinperhettä. Tämä oikeasti alkaa olla tutkimustiedon levittämisen uhka, koska nyt on aika paljon nuoria tutkijoita, jotka sanovat vain niitä asioita, joista peukutetaan ja tykätään. Varovaisesti ja kiltisti puhuvat nuoret tutkijat ehdottomasti kieltäytyvät sanomasta sellaista, mikä on tämän yleisen konsensuksen vastaista. Silloin tutkimus ei muuta maailmaa.

JI: Aletaan jopa uhkailla niitä, jotka sanovat jotakin kriittistä ja epämiellyttävää. Kun tiedotusvälineet suosivat tiettyjä asiantuntijoita, se voi johtaa asiantuntijuuden rapautumiseen. Melkein kuka tahansa voi nykyään väittää olevansa asiantuntija, sillä monenlaisia tiedostoja on löydettävissä ja omaa kantaa voi perustella sopivalla tutkimusdatalla. Lisäksi tutkijoidenkin on osattava "alustoitua", olla sosiaalisessa mediassa riittävän monella alustalla.

LKJ: Minä en ole millään alustalla.

JI: Niin, olet tunnettu ilman alustaa ja sanomasi menee läpi, koska siinä on tarpeeksi ärsyttävää ainesta ja se tuottaa uutisia.

LKJ: Enää ei ole mikään faktaa, vaan jatkuvaa tilitystä, "miltä musta tuntuu". Faktoilla ja rati-

onaalisella päättelyllä ei ole merkitystä, vaan niiden yli ajaa aina se, miltä musta tuntuu – ja musta pitää tuntua aina kivalta. Ja jos ei musta tunnu kivalta, sinä olet inhottava ihminen. Toisin sanoen, jos kerron tutkimustuloksen, joka ei tunnu kivalta, niin minä olen inhottava ihminen. Tämä on ihan peruskuvio koko ajan.

KL: Pelkäävätköhän nuoret tutkijat? Tuntuu, että keskustelu on usein laimeata, ei oteta paljon kantaa mihinkään.

LKJ: Pelkää on lievä sana. Voisin sanoa, että osa on jo valmiiksi paniikissa niin, etteivät kerro mitään, mikä ei ole odotuksiin sopivaa. Varovaisuus on hyvin pitkällä. Tutkija toivoo: ”Tykätäkää musta, tykätäkää musta” ja laskee peukutuksia.

Psykologian historiasta ja psykoanalyysin asemasta tieteiden kentällä

Jl: Elämyshakuisuus ja uutuudentavoittelu (sensation seeking, novelty seeking) ovat tuttuja myös tieteen alalla. Olet maininnut temperamenttitutkimuksenkin kohdalla juuri sen, että nykyään ei tajuta, miten hirveän vanha, aina antiikista saakka, temperamentin käsite on. Se keksitään yhä uudelleen, ja kaikki haluavat tuoda oman käsitteistönsä ja brändinsä siihen päälle. Kuvaat hyvin historiattomuuden ongelmaa ja siitä johtuvaa perspektiivien kaikutumista.

LKJ: Olen vielä kriittisemmin kirjoittanut tutkijoiden historiallisen perspektiivin puutteista uudessa teoksessani *Ujot ja introvertit*. Historiattomuus on usein ihan käsittämätöntä. Sama asia keksitään uudella nimellä uudestaan ja uudestaan. Eräässä seminaarissa tuli esiin ”itsetehokkuus”, minäpystyvyyksäisyys (self-efficacy) uutena persoonallisuuden löytönä. Se oli kuitenkin aivan identtinen 1960-luvun lopun ”kontrollin sijainnin” kanssa. Ja kun mennään taaksepäin, se löytyy jo 1940-luvulta. Samoin jokin aika sitten esitettiin uutena, miten tärkeätä on erottaa ”state” ja ”trait” persoonallisuudessa. Kuinka ollakaan, löysin jo 1940-luvulta persoonallisuuspsykologiasta jaon strukturalismiin ja funktionalismiin. Strukturalismi etsii ”traits”:ejä, reaktioita tilanteessa, ja funktionalismi etsii perusrakenteita eli

”states”:ejä. Tilastotieteen uusien mallien avulla voidaan tietysti tutkia uudella tavalla ”states”:ejä ja ”traits”:ejä.

KL: Psykologian tutkimorakenteista psykologian historiaan liittyvät kurssit on kuitenkin viime aikoina hävitetty kokonaan itsenäisinä kursseina tai ainakin korvattu kirjatentteinä. Olisiko nyt kuitenkin tärkeää, että opiskelijat saisivat jonkin historiallisen käsityksen esimerkiksi juuri funktionalismista ja strukturalismista.

LKJ: Ei [kirjantentti] ole vastaava, sen pitäisi olla luento, koska luennoitsija voi vetää langat yhteen. Kirjoja voi lukea, mutta tarvitaan myös henkilö, jolla on kokonaiskuva ja joka voi kertoa, että Eysenck sanoo näin ja Jung sanoo jo saman asian täällä. Ja sitten kun Eysenck sanoo näin, myöhemmin Gray väittää, että on keksinyt uuden idean, vaikka tämä löytyykin jo Eysenckillä ja Jungilla. Ihminen on ollut monilla tavoin samanlainen tuhat vuotta. Ne samat asiat, jotka me huomaamme ihmisestä, on observaation kautta huomattu Hippokrateen aikana. Mutta asioiden selityksiä ja kausaalisuhteita koskeva ymmärrys on lisääntynyt. Aivokuvantaminen antaa nyt selityksen sellaiselle, mikä olemassaolon jo Hippokrates havaitsi. Hän vain luuli, että ilmiön perustana olivat keltainen sappi, veri, lima ja musta sappi. Se oli sen ajan biokemiaa. Syvällinen ymmärtäminen vaatii näiden historiallisten kytkösten tuntemista.

KL: Löysin muuten vanhasta *Psykologia*-lehdessä 4/1980 tällaisen kirjoittamasi artikkelin otsikolla ”Tuhokäyttämisen motiivit”.

Jl: Siinä viittaat psykoanalyttisen teorian perustalta juuri tulkinnallisuuden osuuteen ja siihen, että tulkinnoissa on syvyyseroja. Keräämme paljon tutkimusdataa, mutta meillä täytyy olla myös jokin teoreettinen näkökulma, jonka avulla voimme tulkita dataa ja saattaa sitä ymmärrettäviin yhteyksiin.

LKJ: Sehän ei ole hävinnyt mihinkään. Se, mistä me nyt etsimme uutta evidenssiä ja tiedon lisäämistä, on aivokuvantaminen ja aivotutkimus. On yhtäkkiä havaittu asioita, jotka ovat mielestäni aika ennenkuulumattomia löytöjä, vaikkapa se, että aikuisen ihmisen aivoissa opiaattisysteemi on yhteydessä kiintymyssuhteen vakauteen. Olen mukana mo-

nessa aivotutkimuksessa ja sitä mieltä, että aivotutkimus vie ymmärtämistä yhden ison pykälän eteenpäin. Mutta kun tarkastellaan, mitä tuloksista voidaan päätellä, niin ne korostavat entisestään kiintymyssuhteen tärkeyttä ihmisen hyvinvoinnille, ei aivojen tärkeyttä. Loppujen lopuksi aivotutkimus osoittaa, että ensimmäisillä elinvuosilla, jolloin kytköksiä aivoihin rakennetaan, on suuri merkitys ihmisen loppuelämälle, aivan niin kuin Freud väitti.

Jl: Neuropsykoanalyysi on koettanut yhdistää neurotieteitä ja psykoanalyysia.

LKJ: Eräässä psykologian yleisötilaisuudessa mainitsin aivotutkimuksesta ja Freudista. Sanoin, että Freud havaitsi observaation kautta, että masentuneella aikuisella on paljon hylkäämisen kokemuksia lapsena. Kun sen ajan lääketieteellä ei ollut aavistustakaan, miten tämä havaittu ilmiö voisi selittyä, Freud lähti rakentamaan omia selittäviä mekanismejaan. Sitten sanoin, että edelleenkin tämä havainto, jonka Freud teki, pitää paikkansa ja nyt aivotutkimus on kertonut, mitä nämä mekanismit voisivat olla. Me esimerkiksi tiedämme, että kaltoinkohdelluille apinanpoikasille syntyy serotoniinisysteemimuutoksia, jotka jäävät pysyviksi ja jotka aiheuttavat sekä fysiologisen valmiustilan että ihmisen masennuksen kaltaisen toiminnan. Eli on ihan selitettävissä, miten monet hylkäämisen kokemukset tuottavat muutoksia aivoissa ja altistavat masennukselle. Herttinen aika, kun yleisö suuttui. Heille Freud oli niin hieno ajattelija, että aivotutkimus ei voi millään tavalla täydentää eikä tuoda mitään lisää Freudiin, että on loukkaavaa sellaista edes ajatella. Olin ihan ihmeissäni.

Jl: Freudhan oli aluksi neurologi ja piti 10 vuotta neurologin praktiikkaa ennen kuin hän ryhtyi psykoanalyttikoksi. Hän nimenomaan kannatti jatkuvaa yhteyttä neurotieteisiin ja biologiaan. Hänhän jopa sanoi eri yhteyksissä, että biologia on tulevaisuuden tiede. Psykoanalyttikkojen pitää aina noteerata, mitä biologiasa tapahtuu, hän kehotti. Jatkoit vain tavallaan Freudin perustalta.

LKJ: Opiskeluaikanani kuilu oli kaikkein suurin juuri psykoanalyysin ja aivotutkimuksen välillä. Aivotutkijat pitivät psykoanalyysia pelkkänä huuhaana. Nyt voi sanoa, että aivotutkimus

tuotti psykoanalyysin persoonallisuuskäsitykselle parhaan evidenssin.

Jl: Niin kuin psykologiankin historiasta nähdään, tietyt suuntaukset ovat olleet vallalla jonkin aikaa, mutta sitten ne ovat jääneet syrjään. ”Kognitiivinen kumous” levittäytyi kaikkialle. Nyt kuitenkin neurotieteessäkin on todettu, että kognitiivinen neurotiede ei riitä, vaan affektit ja sosiaaliset aivot, kiintymyssuhdeavivot, on otettava neurotieteessä huomioon. ”Meidän” neurotieto tai ”meidän” Freud on rajallista. Juuri tieteidenväliset projektit voivat herättää ärtymystä, ja lähtenevätkö rohkeimmat tutkijat niihin mukaan?

LKJ: Opiskeluaikanani kerta kaikkiaan betoniin muuratut raja-aidat olivat olemassa ja toimivat kyllä esteenä laajemmalle ymmärtämiselle. Biologia oli kirosana. Silloin kun olin opiskelija, en tätä rajoittuneisuutta osannut nähdä. Tutkijana sen sijaan olen aina tehnyt yhteistyötä laajasti enkä voi kuvitella, että ymmärrys asioista voisi syntyä yhden tieteen varassa.

Jl: Nykyäänhän myös eräät psykoanalyttisesti suuntautuneet kysyvät, mitä he tekevät neurotiedolla. On väitetty jopa, että on ihan sama, mitä siellä aivoissa on, vaikka olisi maksalaatikkoa, psykoanalyysissa ja psykoterapiassa kun työskennellään merkitysten kanssa.

LKJ: Ihan käsittämätöntä.

KL: Tieteellisessä yliopistopsykologiassa taas tuntuu, että on ihan päinvastoin: ei yhtään hyväksyttyä psykodynaamiikkaa.

LKJ: Näin on, ei se ainakaan valtavirta ole. Samalla psykologian asiantuntemus häviää tietyiltä alueilta, jotka ovat voimakkaasti sidoksissa siihen lapsen varhaiskehitykseen, josta psykodynaaminen ajattelu kertoo. Vaikkapa 3–6 ikävuoden kehityksestä puhutaan nykyään lähes pelkästään kognitiivisena kehityksenä. Sosiaalisen kehityksen ajatellaan olevan vain sosiaalista vuorovaikutusta ryhmässä, jolloin psykodynaamikka on korvautunut varhaiskasvatuksen ideoilla. Olen aika hämmästynyt, kun psykologeilla ei kerta kaikkiaan ole mitään sanottavaa tässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Jos psykologia menee liian yksipuoliseksi, niin psykologeilta häviää mahdollisuus toimia tietyillä alueilla asiantuntijana.

Psykodynaamikasta psykosomatiikkaan, terveystieteisiin ja takaisin merkityksiin

JI: Olisi mielenkiintoista kuulla myös omasta akateemisesta historiastasi. Psykodynaaminen ajattelu oli vahvasti edustettuna 1970-luvulla, kun olit opiskelija ja R. Olavi Viitamäki oli Helsingin yliopistossa soveltavan psykologian professorina. Oma graduni valmistui 1979, mutta sinulla oli jo tätä aiemmin väitöskirja.

LKJ: Vuonna 1977. Jatkoin väitöskirjaan saman tien maisteriopintojen jälkeen.

JI: Eikö väitöskirja ollut psykodynaaminen?

LKJ: Oli, ihan kokonaan. Kun lähdin tekemään väitöskirjaa ja *Psykologia*-lehden [vuoden 1980] artikkeleita, yritykseni oli kääntää psykanalyysi empiiriseen mittaamiseen. Voisi kyllä sanoa, että lopulta tämä jäi tieteestä niin kauas kuin olla ja voi. Kun joskus on kysytty väitöskirjani aihetta, olen sanonut, että tutkin väkivaltarikoksen tehneitä miehiä ja itsemurhaa yrittäneitä naisia ja sain tulokseksi, että he olivat erilaisia. Sain väitöskirjasta eximian, ja sellaiset asiat, jotka nykyään olisivat heikkouksia, olivat siihen aikaan työni vahvuuksia. Sain erikoismaininnan luovuudesta ja ennakkoluulottomuudesta, kun keksin itse mittareita. Se oli sitä aikaa. Kohutin ja Kernbergin teoriat tarjosivat kuitenkin väkivaltarikollisuudelle toimivan selitysmallin.

Yhden saamani palautteen todella muistan. Dekkareita kirjoittanut poliisi Matti Yrjänä Joensuu, joka kirjoitti Harjunpää-sarjaa, sanoi kerran haastattelussa, että hänelle on ollut suurimpia lukuelämyksiä minun *Väkivalta ja itsetuho* -teokseni (1979). Hän sanoi, että sieltähän löytyivät meidän kaikki väkivaltarikollisemme, ja hänen mielestään jokaisen poliisin tulisi lukea kirja. Psykodynaaminen teoria antoi hyvän selvityksen siihen, minkälaisia erilaisia dynamiikkoja väkivaltarikollisuuden taustalla oli, vaikka alun perin minulla ei ollut harmainta aavistusta siitä, kuinka mallinnus sopisi oikeaan elämään. Psykodynaaminen teoria auttoi selittämään, ei mittaamaan ja ennustamaan. Aineistona minulla olivat siis murhasta, taposta tai kuolemantuottamuksesta elinkautista tai pitkä tuomiota istuvat vangit.

JI: Muistan, että aloit kirjoittaa enemmän englanniksi 1980-luvun alkupuolella. Silloin kirjoituksiisi tuli jokin lisä, olisiko ollut psykosomatiikka, joka alkoi väljentää psykodynaamista traditiota. Sen myötä alkoi olla mahdollisuuksia solmia yhteyksiä lääketieteeseen päin. Olenko oikeassa?

LKJ: Näin on. Opiskelijana selvisin maisteriksi lukematta sanaakaan aivoista, koska siihen aikaan ajateltiin, että aivoilla ei ole tekemistä mielen toiminnan kanssa, vaan niillä on merkitystä vain muistamisessa ja oppimisessa. Ainoa asia, mikä minulle jäi aivoista mieleen, oli että otsalohko selitti projektiivisissa testeissä eläinliikevastauksia. Siinä vaiheessa psykosomatiikka oli korrelaatiolistoja. Oli keksitty kokonaisvaltaisuus-termi, jota hoettiin, mutta oikeasti ajatuksella ei ollut kokonaisvaltaisen kanssa mitään tekemistä, vaan aina psyykkinen oli syy ja somaattinen oli oire. Oli myös ihmeellisiä symbolisia merkityksiä ja tiedostamattomia yhteyksiä: astma oli avunhuuto, ihottuma oli riippuvuus, hostiliteetti oli mahahaava ja selkävivot psyykkisen taakan kantamista ilman edes tarvetta selittää, miten ja miksi. Alexanderin ja Dunbarin teoria 1940-luvulta selitti psykosomaattisia sairauksia olevan seitsemän, The Holy Seven. Ei ollut kuitenkaan mitään selitystä sille, minkä takia joitakin sairauksia kuten mahahaavaa pidettiin psyyken aiheuttamina ja joitakin muita suolistosairauksia ei.

Aloittaessani psykosomatiikan tutkimuksen 1980-luvulla elettiin vielä jälkimaininkeja Alexanderin ja Dunbarin ajasta, jolloin määrättyt sairaudet, mutta ei kaikki, käsitettiin psykosomaattisiksi, ja näiden potilaiden persoonallisuutta tutkittiin. Yleensä saatiin tulokseksi, että heillä oli persoonallisuus, ja siinä yksilöiden välistä vaihtelua. Ajattelin, että tällaisesta tutkimuksesta haluan olla niin kaukana kuin ikinä, koska tämä ei sovi siihen, mikä käsitys minulla on tieteestä.

Sitten minua pyydettiin mukaan sydän- ja verisuonitautitutkimukseen, mistä sitten asteittain lähti urani empiirisen psykologian parissa käyntiin. Samaan aikaan tapahtui muutos, että psykoanalyttinen ajattelu, erityisesti symbolinen ajattelu hylättiin psykosomatiikassa, ja kokonaisvaltaisen hokeminen loppui. "Koko-

naisvaltaisen” sijasta täytyi ymmärtää kausaliitteita ja välittäviä mekanisme. Ajatus kausaalisuudesta muodostui tärkeäksi: aivan yhtä hyvin kuin masennus aiheuttaa sairautta, sairaus aiheuttaa masennusta. Tärkeää oli löytää myös mekanismi, jonka kautta vaikutus kulkee. Oli astuttu jo pitemmälle tieteen maailmaan. Nimi psykosomatiikka hylättiin. Tutkimus jakautui ”behavioral medicineen”, joka fokusoitui sairauksien psykologisen etiologian tutkimiseen, ja ”health psychologyyn”, jonka painopiste oli ylipäättään sairauksiin liittyvien psykologisten tekijöiden tutkimisessa. Näille alueille nousi kokonaan uusi tutkijajoukko ja aidosti monitieteinen lähestyminen.

Kardiologien Friedmanin ja Rosenmanin vuonna 1953 esiin nostama sydän- ja verisuonitauteihin yhteydessä oleva A-tyyppinen käyttäytyminen oli ensimmäinen fyysistä sairastumista selittävä psykologinen käsite, joka lopulta tuotti sen valtavan tutkimuskentän, missä minäkin olen vielä edelleen mukana. Friedmanin ja Rosenmanin mukaan sydän- ja verisuonitautipotiaita kuvasi tietynlainen A-tyyppiseksi nimetty käyttäytyminen. Käsite A-tyyppisestä käyttäytymisestä on hylätty, mutta se toi mukanaan sen nykyään itsestäänselvytenä pidetyn ajatuksen, että ihminen myös persoonallisuudesta lähtöisin olevalla toiminnallaan ja käytöksellään vaikuttaa terveydentilaansa.

JJ: Elämäntapa tuli mukaan tutkimukseen?

LKJ: Elämäntapa on tässä kontekstissa yksi selittävä ulottuvuus, toinen on synnyntä stressialttius. Nykyään tiedetään, että ihmisillä on suuria eroja sekä herkkyydessä kokea stressiä että siinä, kuinka voimakkaita fysiologisia reaktioita koettuun stressiin liittyy. Tämä tutkimuslinja vei minut myös kokeellisen persoonallisuustutkimuksen pariin, mikä usein yhteydessäni mainitaan. Seuraava tutkimustyöni käännekohta oli kiinnostuminen molekyylogeniikasta ja persoonallisuuden geneettisestä taustasta. Ennen molekyylogeniikkaa eli geenien osuuden tutkimista oli ollut kvantitatiivinen genetiikka, jossa yhdessä ja erillään kasvaneiden identtisten kaksosten ja adoptiolasten avulla selvitettiin persoonallisuuden perinnöllisyyttä yleensä. Vuonna 1996 julkaisiin ensimmäinen artikkeli, jossa osoitettiin –

kaksi eri tutkijaa samana vuonna – DRD4:n, siis dopamiinin reseptorigeenin ja novelty seekingin välinen yhteys. Tämä oli lähtölaukaus persoonallisuuden genetiikan aktiiviselle tutkimiselle, johon minä pääsin hyvin varhaisessa vaiheessa. Tämän DRD4-geenilöydön myötä geenitutkimuksen löydökset määrältään aivan räjähtivät. Kokonaisuuden selvittäminen vaatii todella monta tieteenalaa.

JJ: Tämä oli hieno tiivistys ja kuvaus niistä siirtymistä, joita on tapahtunut muualla tie-teessä mutta jotka ovat myös koskettaneet sinua henkilökohtaisesti. Vaikutti siltä, että sinulla on ollut valmius päästä yhteistyöhön muiden tieteiden kanssa, mutta se ei ollut alkuvaiheessa mahdollista, koska silloin psykologia oli niin jyrkästi rajattu biologian ja genetiikan ulkopuolelle.

LKJ: Minulla oli kiinnostus ja valmius. Tosin olen miettinyt, että ihminenhän aina jälkikäteen tekee johdonmukaisen narratiivin elämästään, ja näkee asiat loogisempina kuin ne ovat. Muistan kuitenkin, että silloin kun tutkin väkivaltarikollisia, minua vaivasi koko ajan menetelmien surkeus ja mietin, että ei tämä oikein mihinkään johda. Jos tuloksissa ei ole objektiivisuutta ja toistettavuutta, vaan että nyt minä keksin tällaisia selityksiä ja sitten tulee toinen tutkija, joka keksii aivan toisia selityksiä, kumpi meistä on oikeassa? Totesin, että kaikenlainen mittaamiseen liittyvä on vierasta psykoanalyyksille, eikä se toimi empiirisen tutkimuksen pohjana. Psykoanalyyksillä ymmärrettään ja selitetään asioita, mutta jos halutaan toistettavuutta, niin että jokainen tutkija löytää saman evidenssin, pitää olla toisenlaiset menetelmät. Olen kyllä tyytyväinen siihen, että minulla on ollut myös psykoanalyttinen tai -dynaaminen tausta, koska se tuottaa erilaisen asioitten ymmärtämisen kuin pelkästään tilastoanalyysiin pohjaava lähestyminen Merkityksiin kun kuitenkin aina jotenkin tullaan.

Temperamentti ja yhteiskunnalliset arvostukset

JJ: Tässä tulee esiin mielen tajunnallisuus. Ihminen prosessoi myös mielikuvien kautta tapahtumia, ja siinä näkyy persoonallisuuden

kerroksellisuus. Sinulla on ollut myös etu siinä, että olet ollut niin hyvin perillä kehityspsykologiasta ja voit tuoda temperamenttikeskusteluun tällaisia monipuolisia ulottuvuuksia. Joissakin on herättänyt ärtymystä, kun olet vastustanut heidän näkemyksiään siitä, että lapsia ei saa kasvattaa eikä ohjata, koska temperamenttiin ei saa puuttua. Olet sanonut, että jokainen voi ottaa vastuuta temperamentistaan. Kutsut yltyökytilöllisyydeksi sitä, kun ihmiset sanovat, että mitään ei saa muuttaa.

LKJ: Minulta on tässä aikojen kuluessa hävinnyt käsitys siitä että, tutkimus olisi objektiivista ja jollain tavalla puhdasta ja arvojärjestyksen yläpuolella. Tutkimus on kulloisenkin yhteiskunnallisen arvostuksen ohjaamaa, ja ennen kaikkea riippuvaista vallitsevasta ihmiskäsityksestä. Ikävintä on se, että ohjaututaan piilotajuisesti. Se, minkälaisen kuvittelemme ihmisen olevan, ohjaa tutkimusta enemmän kuin tajuamme. Psykodynaamisesta ajattelusta on hyötyä siinä, että se vaatii ensin pohtimaan sitä, millainen ajattelemme ihmisen olevan. Vielä opiskeluaikanani käsiteltiin opinnoissa ihmiskäsitystä ja selvennettiin sen vaikutusta. Nyt ihmiskäsityksen pohtiminen on kokonaan hävinnyt, ja seuraukset tulevat vastaan monta kertaa.

Olen saanut kommentteja, että minun tutkimukseni olisivat osoittaneet temperamentin olemassaolon. Eivät suinkaan minun tutkimukseni ole sitä tehneet. Temperamentti on ollut Aatamilla ja Eevallakin. Kaikilla on ollut temperamentti aina. Silloin kun ei tiedetty mitään temperamentista, pidettiin itsestään selvänä, että lapsia ohjataan ja kasvatetaan ja että he eivät saa toimia miten tahansa. Kukaan ei ajatellut, että lapset saisivat olla sellaisia kuin ovat – millaisiksi ovat sattuneet syntymään. Nyt sitten yhtäkkiä kun on löytynyt selitystä sille, miksi me olemme erilaisia ja on alettu ymmärtää temperamentin merkitys, opettajaopiskelijat kysyvät säännöllisesti, eikö ole väärin lähteä vääntämään lasta johonkin suuntaan, kun lapsella on tietynlainen temperamentti, eikö hänen tulisi antaa olla. Vastaus on ”ei”, vaan lapsen jättäminen hänen temperamentinsa armoille, esimerkiksi vaille itsekontrollia tai kykyä saada järjestys elämäänsä, on heit-

teillejättöä. Monet ihmeelliset käsitykset ovat seurausta siitä, että tällä hetkellä tulkitsemme tutkimustulokset yltyökytilöllisestä vinkkelistä. Jos olisin 20–30 vuotta sitten puhunut temperamenttitutkimuksista, minulta olisi kysytty: ”Kuinkas meidän sitten täytyy toimia, että me varmasti saadaan ohjattua lapsen kehitys oikeaan suuntaan, niin että hän tulee toimeen muiden kanssa ja he hänen kanssaan?”

JJ: Olet myös arvostellut nykyistä yhteisöllisyyden käyttämistä perusteluna sille, että ihmiset pannaan työskentelemään maisemakonttoreissa. Sinulla oli ”Hyvät tyypit” -kirjassa rajua kritiikkiä maisemakonttoreista: yhteisöllisyys ei edellytä vieri vieressä istumista eikä pakotettu läheisyys lisää yhteisöllisyyttä.

LKJ: Olen toisessa kirjassa kritisoinut vielä enemmän tätä, koska olen löytänyt entistä enemmän tutkimuksia, jotka osoittavat sen, että maisemakonttorit eivät ole kenellekään hyväksi. Introverttiin taipuvaista ihmistä ne rasittavat tavattomasti, ja ekstrovertin työnteoko ne haittaavat. Introverttia ne kuormittavat enemmän, mutta ekstrovertin työteho laskee enemmän. Introvertti voi huonosti, mutta työteho ei laske, koska hänellä on kyky panna kuulokkeet korviin ja keskittyä työhön. Ekstrovertti voi hyvin, mutta erityisesti novelty seeking -tyyppinen ekstrovertti käyttää energiansa seurusteluun tai tovereiden työnteon seuraamiseen. Riidat myös tutkimusten mukaan lisääntyvät, koska mitä enemmän on kontaktia, sitä enemmän tulee ”Ootteko kuulleet, mitä se teki, mitä se sanoi?” Sosiaalisen ihmisen juoruiluverkosto alkaa toimia. Olen törmännyt useampaan uudempaan tutkimukseen, joissa on myös todettu, että maisemakonttorit eivät lisää sosiaalisuutta, kuten on väitetty. Pelkkä hengailu ei ole vuorovaikutusta. Maisemakonttorit ja ekstroversion ihailu ovat esimerkki siitä, miten ensin tietynlainen ihmiskäsitys saa vallan, minkä jälkeen sinänsä neutraaleja psykologian käsitteitä ruvetaan arvottamaan tämän käsityksen mukaisesti.

KL: Katsoin uudelleen vuodelta 2001 Ben Furmanin ohjelman, jossa olit haastateltavana. Siinä aiheena olivat persoonallisuustestit ja niihin kohdistuva kritiikki. Onko käsityksesi persoonallisuustestien käytöstä muuttunut oh-

jelman jälkeen?

LKJ: Jyrkentyntynyt. Testeissä ei ole vikaa, olen koko urani perustanut persoonallisuustesteihin. Vika on niiden käytössä. Kun haetaan ”hyvää johtajaa”, ”hyvää tyyppiä”, jotain epämääräistä hyvää ilman kykyä määritellä, mitä ovat piirteet, joita haetaan, minkä vuoksi, ja ennen kaikkea ilman kykyä määritellä, milloin testattavalla on kyseistä ominaisuutta muihin verrattuna vähän ja milloin paljon, syntyy ongelmia. Ongelmat ovat niin suuria, että jos hakijat lähtisivät oikeuteen kysymään hakuprosessissa syrjään jäämisensä perusteita, ei niitä useinkaan löytyisi.

KL: Hyvin vähän tätä ilmeisesti tapahtuu. Harvinaisen vähän ihmiset lähtevät kyseenalaistamaan testituloksia.

LKJ: Ihmiset eivät oikein tiedä, mistä valitaa. On myös aikamoinen vaatimus emotionaalisesti ihmiselle todeta, että hänellä olisi pätevyys, koulutus ja kokemus mutta hän on persoonaltaan eli ihmisenä niin huono, että häntä ei valita. Kynnys tuoda tällainen asia julkisuuteen on aika korkea.

KL: Pitäisikö meidän pohtia enemmän tässä yhteiskunnassa soveltuvuustestausten oikeutusta?

LKJ: Ehdottomasti.

Suomalaisista ja suomen kielestä

Jl: Sinulla on kirja *Tunne itsesi, suomalainen* (2000), jossa puhut itsetunnosta, suomalaisuudesta ja kansallisuudesta. Mitä nykyään ajattelet, kun maailma on niin globalisoitunut ja monet kulttuurit sekoittuvat, onko meillä enää kansallisia ominaisuuksia? Kirjassa sanot, että mentaliteetti on ollut erilaista pohjalaisilla ja Itä-Suomessa. Onko tämä häviämässä?

LKJ: Minun näkemykseni mukaan globaalisti – ja tarkoitan tässä länsimaiden sisällä – erot ovat aina vain pienempiä, ja melkein voisin sanoa, että jos erot eivät ole hävinneet, niin seuraavan sukupolven aikana ovat. On meillä tietysti vielä pieniä eroja. Sanotaan nyt esimerkiksi, että amerikkalaisessa kulttuurissa lapset harjaannutetaan väittelemään ja esiintymään paremmin kuin meillä, mutta kun katsoo vaikkapa televisiouutisissa suomalaisia haas-

tateltavia pieniä lapsia, huomaa, mikä valmius heillä nykyään on. He eivät eroa millään tavalla amerikkalaisista lapsista. Mielenkiintoisia on, miksi haluamme ihan jauhamiseen saakka jauhaa, että ”Suomalaiset ovat ujoja ja heillä on huono itsetunto”. Ei ole. Uudessa kirjassani *Ujot ja introvertit* kerron 20 vuotta sitten tehdystä haastattelututkimuksesta, jossa todettiin, että 40 prosenttia amerikkalaisista sanoi kokevansa itsensä ujoiksi. Kun tämä sama tutkimus toistettiin pari vuotta sitten, 62 prosenttia amerikkalaisista sanoi olevansa ujoja. Eihän ujous ole tietenkään muuttunut miksiäkään. Se on synnynnäinen temperamenttipiirre, ja sen esiintyvyys väestössä on sama kuin 100 vuotta sitten. Yhteiskunnan odotukset ovat sen sijaan muuttuneet. Se, joka 100 vuotta sitten olisi ollut ekstrovertti, on nyt introvertti.

KL: Odotukset ovat kasvaneet.

LKJ: Odotukset ovat kasvaneet ekstroversi- on suuntaan, jolloin aina vain useampi kokee itsensä ujoiksi. Kun verrattavissa oleva tutkimus tehtiin Suomessa, 20 prosenttia vastaajista sanoi olevansa ujoja, siis huomattavasti vähemmän kuin amerikkalaisista vastaajista. Ujoudelle ei ole olemassa mitään katkaisukohtaa, pistemäärää, josta voisi sanoa, että ”Tästä alkaa ujous”, vaan ihmisen ujous määräytyy sen mukaan, millaisia ovat muut ihmiset hänen ympärillään. Me Suomessa haluamme ylläpitää käsitystä, että olemme erityisen ujoja, mutta käsitys mieluummin ruokkii ”Ripotelkaa tuhkaa päallemme” -asennetta kuin pohjaa tutkimukseen. On suomalainen piirre, että meidän täytyy koko ajan märehtiä, kuinka huonoja olemme. Kun on tutkittu esimerkiksi esiintymis- tai puheenpitämisen jännitystä, niin jännittämistä osoittavat pistemäärät ovat korkeammat Yhdysvalloissa kuin meillä. Siellä siis ihmiset jännittävät enemmän esiintymistä kuin Suomessa, mikä luonnollisesti osoittaa yhteiskunnan odotuksia ja esiintymisvalmiudelle asettamia vaatimuksia enemmän kuin oikeaa jännitystä.

Sillä, jännittääkö ihminen vai ei, ei ole merkitystä. Vain sillä on merkitystä, estääkö jännitys toiminnan. Nyt tullaan siihen, saako lapsi olla sellainen kuin on. Jos ujo lapsi jätetään olemaan sellainen kuin hän on, ilman että hänet

ohjataan ujoudesta ja jännityksestä huolimatta toimimaan, hänet jätetään heitteille. Usein minulta kysytään, eikö ujo saisi olla sellainen niin kuin on, mihin vastaan, että entä jos on sellainen temperamentti, että aina raivostuu joka ikisestä asiasta, pienimmästäkin, ja riehuu – annammeko me hänen olla sellainen kuin hän on? Ujo saa olla ujo, mutta hänelle tulee antaa keinoja toimia.

JJ: Tähänhän liittyvät eri kulttuureja ja kansoja koskevat stereotyyppiset kuvitelmat, joita meillä kaikilla on. Stereotyyppioita on tutkittu ja vertailtu, ja ne vaikuttavat vuorovaikutussuhteisiin. Nationalismia on monissa maissa, ja siinä stereotyyppiat kukoistavat aika voimakkaasti. Temperamenttiulottuvuustakin voisi löytyä stereotyyppioita, jos niitä tarkemmin tutkisi. Sinä esität ujouden. Tunteiden ilmaisun intensiteetti voisi olla yksi sellainen, mihin liittyy hyvin paljon stereotyyppioita. Etelä-Euroopassa tunteita saa ilmaista, mutta me emme täällä saa, ja Japanissa varsinkin ollaan ihan hillitysti. Näissä on paljon myös päällekkäin vanhaa stereotyyppiä. Kuvasit hyvin, mitä suuria muutoksia voi tapahtua, kun vertaillaan tilannetta parikymmentä vuotta välissä.

LKJ: Yksilöiden välinen varianssi on suurempi kuin kansallisuuksien, mutta kulttuuristen arvostusten seurauksena syntyy myös kansallisia eroja, joskin ne ovat ajateltua pienempiä. Olen monta kertaa pohtinut, kuinka voi olla mahdollista, että meillä Suomessa on vieläkin tunnistettavissa heimoeroja: pohjalaiset, karjalaiset, savolaiset. Niin paljon kuin meillä on muuttoliikettä ja niin homogeeninen kuin kulttuurimme on.

JJ: Heimoerot tunnistetaan kuitenkin jotenkin? Täytyy olla jokin tunnistaminen, että ”Sä olet sieltä päin” – asutaan sitten vaikka ihan muulla paikkakunnalla tai isossa kaupungissa.

LKJ: Heimoerot ovat tiettyyn pisteeseen tunnistettavissa. Niihin liittyy myös tekijöitä, joilla saattaa olla vaikutusta ainakin ihmisen käyttäytymiseen ellei suorastaan persoonallisuuden kehitykseen. Muistan, kun kerran minulta kysyi joku, voiko ihmisen itsetuntoon olla vaikutusta sillä, minkälaisessa ympäristössä hän asuu, jos ympäristö on voimakkaasti itseensä luottava. En ollut koskaan ennen ajatellut sitä.

Jouduin sanomaan, että tämä on mielenkiintoinen asia, jota psykologia ei ole ikinä tutkinut, koska psykologian lähestyminen on yksilökeskeinen. Korkeintaan tutkittaviksi tulevat perhe ja muutamat ystävät, lähiympäristö. Mitä tulee laajempaan yhteisöllisyyteen, esimerkiksi kollektiiviseen itsetuntoon, siitä ei ole koskaan tehty psykologista tutkimusta.

Sanotaan, että pohjalaisilla on paitsi uho, myös vahva itsetunto. Pohjalaisille on voimakkaana ilmiönä se, että maakunnan sisällä rummutetaan ja otetaan kaikki irti, kun joku pohjalainen menestyy. Silloin ei yksi pohjalainen yksilö ole menestynyt, vaan me olemme hyviä, kun me taas menestymme. Tätä ei tapaa muualla. Olen itsekin tämän kokenut. Olen vain puoliksi pohjalainen, vaikka koko lapsuuteni ja kouluaikana Pohjanmaalla asunut. Äitini suku tulee Viipurista. Pohjalaiseksi ei tulla muuttamalla, vaan sinne pitää syntyä, ja mielellään saman suvun on pitänyt asua samassa talossa 1600-luvulta. Me muutimme Lapualle virkamiesperheenä, kun menin lukioon enkä silloin koskaan käynyt pohjalaisesta. Koulussa jopa opettajat tekivät tarkan eron niiden välillä, jotka olivat oikeita lapualaisia, ja niiden, jotka olivat vain sinne muuttaneita. Kun tulin 40 vuotta myöhemmin vuoden professoriksi, kummatkin suuret paikallislehdet repäisivät valtavan otsikon – ei minusta nimellä, vaan ”Pohjalainen vuoden professoriksi”. Voisitteko kuvitella otsikkoo ”Varsinaissuomalainen presidentiksi”, ”Savolainen pääministeriksi”? Vastaavaa kollektiivista ylpeyttä ei ole muualla. En ollut tähän kiinnittänyt huomiota ennen kuin joku minulta tätä kysyi.

JJ: Jälkiadoptio.

LKJ: Olen asunut lopulta vain 3 vuotta Lapualla. Isä oli virassa siellä silloin, kun kävin lukion, mutta jälkiadoptio on tullut. Olen kokeillut Lappeenrannassa sellaista yleisöluennon aloitusta, että ”Tämä Lappeenranta on minulle niin kuin kotikaupunki, kun olen lapsuuden kesät viettänyt täällä. Mummi ja vaari asuivat tuossa Raastuvankadulla, ja minä olen noilla valleilla lapsena leikkinyt”, mihin lappeenrantalaiset vastaavat ”Jaa”. Kun aloitan Lapualla luennon sanomalla, että ”On taas niin kodikas tulla tänne. Koen itseni lapualaiseksi, vaikka

en asunut täällä kuin 3 vuotta”, niin kuulijat alkavat taputtaa ja tömistelevät vielä jaloillaan lattiaa. Voisiko kuvitella, että espoolaiset tekisivät samoin, jos sanoisin, että olen asunut Espoossa 40 vuotta? Pohjalaiset ympäröivät omaksi ottamansa valtavalla lämmöllä.

JI: Nämä ovat sellaisia saarekkaita, joihin ei globalisaatio eikä monikulttuurisuus ole ulotunut niin vahvasti.

LKJ: Toimintamalli on säilynyt, vaikka sielläkin muuttoa ja liikettä on. Jos taas savolaiselta kysytään, miten menee, vastaus on: ”No niin kuin märkä palaa.”

JI: Kuin jäitä polttelisi.

LKJ: Olen miettinyt monta kertaa, miten tällaisia eroja vielä on olemassa. Näiden merkitys ihmiselle on psykologiassa tuntematon alue, jota ei ole tutkittu ollenkaan.

JI: Kollektiivisia piirteitä tai ominaisuuksia voitaisiin sijoittaa eri ulottuvuuksiin persoonallisuudessa, mitä ei meillä ole tehty tarpeeksi?

KL: Nykyisin tuntuu, että ylipäättään Suomeen keskittyvä tutkimus on vähäistä, puhumattakaan eri maakunnista. Tutkimus on kansainvälistä.

LKJ: Suomalaisten ominaispiirteisiin kohdistuva psykologinen tutkimus on tällä hetkellä nollassa. Kun täytyy saada julkaisut maailmalle, ei pohjalaisten ja savolaisten ero suurta maailmaa kiinnosta.

JI: Eikö sellainen tutkimus saa rahoitusta.

KL: Mietin ylipäättään suomenkielisen ja suomalaisen julkaisemisen tilaa.

JI: Mieliopikirjoituksissa on viime aikoina käyty keskustelua siitä, että kohta ei saa tieteenaloilla kirjoittaa enää suomeksi, vaan pitää kirjoittaa englanniksi.

LKJ: Olen nykyään sitä mieltä, että nämä linjat – siis kansainvälinen kirjoittaminen ja kotimainen tieteen popularisointi – on pidettävä erillään, mutta kumpikin elossa. Suomenkieliset raportit, jotka yrittävät olla tieteellisiä raportteja, ovat turhia. Meidän on pakko kirjoittaa englanniksi tieteelliset artikkelit, jotta meidän tutkimustamme voisi kansainvälisesti arvioida. Muuten meistä tulee saareke, josta emme tiedä, minkä tasoista tutkimusta meillä on. Se nyt vain yksinkertaisesti on niin, että tieteellinen arviointi tapahtuu kansainvälises-

ti. Tiede ei voi olla vastuussa suomen kielen häviämisestä, mutta varsinaisen tieteellisen kirjoittamisen rinnalle tulisi luoda kotimainen tieteen popularisointi, niin että tieteestä voidaan puhua myös suomeksi ja tieteen käsitteille löytyvät suomenkieliset vastineet. Tarvitaan ehdottomasti mahdollisuus lukea ja päivittää tiedettä äidinkielellä. Artikkelit, jotka perustuvat monimutkaiseen tilastomalleihin, sopivat englanninkielisiksi julkaisuiksi – ne eivät suurta yleisöä kiinnosta. Psykologit puolestaan pystyvät lukemaan niitä alkuperäisiäkin. Suomen kielellä pitäisi olla tietokirjoja ja tämäntapaisia [näyttää *Persoonallisuus, terveys ja hyvinvointi* (1995) -teosta] tulkittuja kokonaisuuksia.

KL: Tämän *Acta Psychologica Fennica* -kirjasarjan viimeinen julkaisu tuli vuonna 1996. Jotenkin vain suomenkielisen tieteen tila huolehtaa.

LKJ: Kyllä. Jonkin aikaa kun kirjoitetaan vain englanniksi, suomenkielinen sanastokin loppuu jo niin, ettei ole enää käsitteitä, millä kirjoittaa. Olen joutunut itsekin suomentamaan ”harm avoidancea” ja muuta psykologian sanastoa. Sitten jonkin ajan kuluttua suomi kääntyy keittiökieleksi, mistä olen huolissani. Olen sitä mieltä, että se on ihan konkreettinen vaara. Olisi huolehdittava, että tutkijat ylläpitävät myös suomenkielistä kirjoittamista.

KL: Onko tässä jotain suomalaisen kulttuuriin, esimerkiksi itsetuntoon, liittyvää? Eikö suomen kielellä kirjoittamista koeta minään vai onko kyseessä palkkiojärjestelmä?

LKJ: Kummallakin on vaikutusta. Luulen, että ensin on ollut palkitsemisjärjestelmä, koska tieteen tason arvioimiseksi englanniksi kirjoittaminen on välttämätöntä. Sitten ei ole pidetty huolta siitä, että kansainvälisen julkaisemisen rinnalle olisi noussut oman arvonsa saava suomalainen tieteen popularisointi. Siinä näkisin nousukasmaisuutta, jos ei suomen kielen tärkeyttä tajuta.

Hoitokäsitys ja psykoterapia

JI: Biologinen psykiatria on vahvassa asemassa, ja hoitokäsitys on muuttunut valtavasti: geneettiset tekijät korostuvat, ja neurokuvantamismenetelmien avulla perustellaan lääke-

hoitoa. Mikä on sitten psykologisen vaikuttamisen asema ja osuus? Tämä ei ole varsinaisesti sinun tutkimusalueesi, mutta kliinisestä kontekstista olet lähtenyt liikkeelle. Puhuit aiemmin ihmiskäsityksestä. Mitä seurauksia kaikella tällä on hoitokäsitykseen? Jääkö psykoterapialle sijaa hoitokäsityksessä vai alkaa biologisesti suuntautunut hoitokäsitys olla vallitseva?

LKJ: Tämä on hyvä ja aiheellinen kysymys. En osaa tuohon vastata, mutta korostan sitä, että näin juuri nyt voidaan kysyä, että jääkö psykologiselle ihmiskuvulle tilaa. Yhteistyö eri alojen välillä on tärkeää ja välttämätöntä tutkijalle, ja se vie tietoa eteenpäin, mutta psykologia ei saisi hukkaa joukkoon, vaan tutkimusta pitäisi tuottaa sillä tavalla, että psykologiasta tulisi selkeästi itseisarvo johonkin. Vanha, kaikissa hoitokäytännöissä oleva perinne on lääke-, lääkäri- ja biologisvaltainen. Psykologien täytyy siis aktiivisesti tuoda siihen oma panos, tieto ja osaaminen. Se, mistä olen paljon puhunut, on, että kuinka me saisimme uudelleen eloon vähän 1970-luvun ajattelua: ennaltaehkäisyntuottamista ja sen pohdintaa, miten yhteiskuntaa rakennetaan psykologinen tieto hyödyntäen sen sijaan että aina riennämme korjaamaan jälkiä. Millä kiltteydellä olemmekaan yhteiskunnan rakentamisesta luopuneet.

JJ: Nythän Suomessa on psykoterapeuttikoulutus siirtynyt yliopistoille eikä kuitenkaan tapahtunut niin, että ainoastaan kognitiivinen psykoterapia olisi hyväksytty suuntaus. Meillä Suomessa on laajempi kirjo psykoterapiamuotoja yliopistokoulutuksissa kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa kognitiivinen suuntaus alkoi hallita täysin ja psykodynaaminen syrjäytettiin yliopistollisista koulutuksista. Meillä on tiettyä avoimuutta olemassa ainakin toistaiseksi. Yliopistojen kanssa yhteistyössä toteutettava psykoterapeuttikoulutus on kai ollut ihan hyvä askel. Psykoterapia tuli jollain tavoin yliopiston kontrolliin, vaikka koulutusresursseja ei yliopistolle annettukaan. Opettajat ulkoistettiin, ja koulutukset tilataan muilta; ulkopuolisilta järjestöiltähän koulutukset tulevat.

LKJ: Se on perusteltavissa, että psykoterapeuttikoulutus tulee yliopiston kontrolliin niin kuin erikoislääkärikoulutuskin, mutta kun

toisaalta tietää olemassa olevat resurssit ja tämän substanssin vaativuuden, minulle tulee pikkuisen epäroivä olo. Miksi lähteä rikkomaan hyvää systeemiä, kun meillä oli kuitenkin vakiintuneet koulutukset ja vakiintuneet järjestelmät? En ole varma, pystyykö yliopisto ylläpitämään näin kirjavaa kenttää? Huoli siitä, että psykoterapeuttikoulutus kapeutuu sisällöltään, ei ole aiheeton.

JJ: Paljonhan meillä on psykoterapeutteja, mutta he ovat sijoittuneet enemmän isoihin kaupunkeihin, jolloin ei ole oikeastaan alueellista tasa-arvoa. Sote-uudistus uhkasi Kelan kuntoutuspsykoterapiainkin asemaa ja psykoterapian saatavuutta muun muassa nuorille, vaikka psykoterapian piti olla taattu oikeus. Eri järjestöt vastustivat Kela-kuntoutuspsykoterapiain lakkauttamista laajalti. Psykoterapiassa ainakin on psykologinen osuus vahvasti mukana, olipa kyseessä mikä suuntaus tahansa. Psykoterapian perustana on se, että psykologisilla keinoilla voidaan vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen, mielikuviin ja mielialaankin.

KL: Minun mielestäni psykoterapeuttikoulutusten siirtymisessä yliopistolle ainakin on hyvä puoli se, että koulutuksiin tulee psykoterapiatutkimuksen tieteellistä pohjaa.

LKJ: Tämä on hyvä. Tietysti on myös niin, että kun puhutaan vakiintuneista käytännöistä, olihan meillä myös kirjavuutta tällä kentällä. Kyllä psykoterapiat nyt paremmin kontrolliin tulevat. Meillä oli vanhoja hyviä koulutuksia, mutta ei voi kieltää sitä, että meillä oli joukossa nousut esiin myös uutta huuhaata, jota kukaan ei kontrolloinut, mikä oli ongelma.

JJ: Psykoterapiatutkimus on ollut ansiokasta meillä Suomessa. Pitkäjänteisessä Helsingin Psykoterapiatutkimus -hankkeessa on tullut esiin hyviä tutkimuksia, joita neurodata, ns. kova data, on ollut tukemassa. Psykoterapiapäivillähän on esitetty paljon tietoa siitä, että neurokuvantamismenetelmin nähdään psykoterapian aikaansaamia aivotointojen muutoksia, jotka eivät ole lääkityksen seurausta.

LKJ: Kyllähän psykoterapiatutkimus on tieteellistänyt kenttää ja tuonut lisää evidenssiä.

JJ & KL: Kiitokset keskustelusta!

LKJ: Kiitoksia teille kysymyksistänne.